

dep: AV idno

Jh 14/10

Ministerie van Sociale Zaken en
Werkgelegenheid

- aarb.n
- gesprekken 4/3
3/3

Minister

Directie
Arbeidsverhoudingen
Afdeling Pensioenbeleid

Contactpersoon

Datum
3 maart 2011

Onze referentie

nota

Vervolgstappen op weg naar een nieuw pensioencontract
in het licht van het advies van de Landsadvocaat

Akkoord SG/DG

M3

1 Status nota

Ter voorbereiding en advies

2 Aanleiding

Op 1 maart hebben we het concept advies met betrekking tot het invaren van oude rechten in een nieuw pensioencontract met de Landsadvocaat besproken. Over de uitkomsten van dat gesprek bent u bij nota van 2 maart (AV/PB/2011/4118) geïnformeerd.

Naar onze mening zijn de juridische risico's van invaren dermate groot, dat we die weg niet op zouden moeten gaan. Dat roept de vraag op wat dat betekent voor het huidige onderhandelingsproces. In verband met het gesprek dat u 4 maart heeft met de voorzitters van FNV en VNO-NCW leggen we met deze nota de beleidsmatige keuzes die volgens ons nu denkbaar zijn aan u voor.

3 Beslispunten/advies/beslistermijn

Wij adviseren u komende vrijdagmiddag in het gesprek met de voorzitters van VNO-NCW en FNV openheid van zaken te geven.

Over de verdere procedure en aanpak kunnen wij vrijdagochtend met u van gedachten wisselen tijdens de voorbereiding op het betreffende gesprek.

4 Kernpunten

Duiding van het advies van de Landsadvocaat

Door het invaren van oude rechten worden onvoorwaardelijke reeds opgebouwde pensioenen met terugwerkende kracht voorwaardelijk gemaakt. Er is daarmee sprake van een inbreuk op het individuele eigendomsrecht. Voor de inhoud van het concept advies zou verwezen naar de eerder genoemde nota.

Samenvattend is van belang dat de landsadvocaat benadrukt dat er 4 "toetsen" moeten worden doorlopen om te beoordelen of deze inbreuk in de eigendomsrechten in de zin van het EVRM, in juridische zin houdbaar is:

1. Het moet in het algemeen belang zijn;
2. Er moet een noodzaak zijn voor de maatregel (i.c. het invaren);
3. Ten aanzien van de maatregel is een belangrijke vraag of er reële alternatieven zijn; en
4. De effecten van de maatregel moeten in ogenschouw worden genomen.

Directie
Arbeidsverhoudingen
Afdeling Pensioenbeleid

Datum
3 maart 2011

Onze referentie
[REDACTED]

Volgens de Landsadvocaat zal een *absolute noodzaak* moeten worden aangetoond met betrekking tot het invaren van de reeds opgebouwde rechten. Ons inziens is die absolute noodzaak niet goed te onderbouwen. Dat loopt feitelijk al vast op het gegeven dat de huidige PW de mogelijkheid van "onteigening" al kent: korting als ultimum remedium. Maar ook in financiële termen zal een "absolute noodzaak" niet eenvoudig zijn te definiëren, laat staan aan te tonen.

Concluderend kan gesteld worden dat het onderbouwen van de (absolute) noodzaak dermate veel risico's in zich heeft, dat afgezien moet worden van een wettelijke voorziening waarmee het invaren van oude rechten op fondsniveau mogelijk zou worden gemaakt.

Hoe nu verder: denkbare alternatieven

Grofweg kunnen we 3 alternatieven onderscheiden. Onze eerste indrukken ten aanzien van die varianten hebben we in de bijlage uiteengezet. Het betreft geen definitief oordeel, mede omdat we nog niet weten hoe sociale partners zullen reageren op de nu ontstane situatie. Het betreft de volgende opties:

1. Sociale partners zien af van het *collectief* invaren van oude rechten. Zij sluiten de bestaande fondsen, en voor nieuwe opbouw stappen zij over op een andere regeling (bijvoorbeeld conform hun Pensioenakkoord).
2. Fondsen leggen aan *individuele* deelnemers de keuze voor of zij willen invaren ja of nee;
3. Binnen het bestaande (maar nog wel aan te scherpen) ftk worden nieuwe varianten uitgewerkt.

Alle opties zullen nader uitgewerkt moeten worden en getoetst op de uitgangspunten die het kabinet heeft geformuleerd naar aanleiding van de adviezen van Goudswaard en Frijns. Daarnaast moet de uitwerking voldoen aan de belangrijkste uitgangspunten uit het Pensioenakkoord van de StvdA van 4 juni 2011: premiestabilisatie; aanpassingsmechanisme voor de levensverwachting en de beleggingsspagaat die nu in het ftk zit. Op zichzelf achten wij dat haalbaar.

Hoe nu verder: procesmatig

- We zullen nu een stap terug moeten doen, en opnieuw mogelijke opties ontwikkelen en onderzoeken.
- Wij zouden in een vervolg waarin opties worden verkend en uitgewerkt de regie meer dan nu het geval is geweest bij SZW willen leggen.
- **Belang van de staat**
[REDACTED]
- Uiteraard gaan we daarbij uit van intensief contact met de StvdA. Dat kan bijvoorbeeld prima in de zin van een technisch overleg zoals dat nu ook is ingesteld voor de uitwerking van ftk1 en ftk2.

BIJLAGE BIJ AV/PB/2011/4180

Alternatieven voor een verdere uitwerking:

1. Sociale partners zien af van het *collectief* invaren van oude rechten. Zij sluiten de bestaande fondsen, en voor nieuwe opbouw stappen zij over op een andere regeling (bijvoorbeeld conform hun Pensioenakkoord).
2. Fondsen leggen aan *individuele* deelnemers de keuze voor of zij willen invaren ja of nee;
3. Binnen het bestaande (maar nog wel aan te scherpen) ftk worden nieuwe varianten uitgewerkt.

Ad 1: afzien van het collectief invaren

Deze optie betekent dat er uitsluitend met betrekking tot de nieuw op te bouwen aanspraken een nieuwe methodiek wordt toegepast. Dat is in beginsel altijd mogelijk. **Belang van de staat**

Het betekent wel dat er gedurende een lange tijd twee methodieken naast elkaar blijven bestaan, in twee afzonderlijke fondsen. Dat brengt de nodige praktische bezwaren met zich mee, al was het maar omdat sociale partners twee fondsen moeten beheren. Bovendien worden de huidige financiële problemen (die juist samenhangen met de reeds opgebouwde rechten) niet opgelost. Daarom is het voor ons geen wenselijke optie.

Ad 2: individuele keuze ten aanzien van het al dan niet invaren

In eerste aanleg lijkt een individuele keuze een optie. Weliswaar wijzigt er door de keuze voor invaren iets aan de eigendom, maar de "eigenaar" heeft daar dan wel zelf toe besloten. De kwestie van de eigendom wordt daarmee omzeild.

Voor zover er deelnemers zijn die besluiten hun rechten niet over te brengen naar het nieuwe systeem, ontstaan ook hier twee fondsen. Aan deze optie kleven in die zin dezelfde bezwaren als tegen de vorige optie.

Het pensioenstelsel wordt bovendien nog complexer. Niet alleen zijn er twee fondsen, maar voor deelnemers gelden feitelijk verschillende pensioenregelingen (afhankelijk van de keuze die men heeft gemaakt). Van onderlinge vergelijkbaarheid is geen sprake meer.

Bovendien kan hier de vraag gesteld worden of een pensioenfondsbestuur – dat immers tot taak heeft op evenwichtige wijze de belangen van een ieder te behartigen – deze keuze wel had mogen voorleggen. Dat hangt ook samen met het gegeven dat zich een zekere interdependentie tussen de individuele keuzes voor zal doen. Het maakt nogal uit of je als enige besluit niet in te varen of dat iedereen besluit niet in te varen.

Ad 3: nieuwe varianten binnen het bestaande ftk

Er zijn ook oplossingen denkbaar binnen het bestaande ftk. Deze hebben uiteindelijk met elkaar gemeen dat de ambitie van het pensioencontract (in termen van de *onvoorwaardelijke* toezegging) neerwaarts wordt bijgesteld. Overigens heeft Goudswaard in zijn advies de mogelijkheid van een ambitieverlaging ook geopperd. Op dit moment denken wij aan de volgende mogelijkheden. Het betreft hier een eerste indruk.

- Lagere uitkeringsovereenkomst/ambitieverlaging
De ambitie voor nieuw op te bouwen (jaarlijkse) rechten wordt verlaagd. Hierdoor wordt ook het totale te bereiken pensioen lager. De financiële ruimte die daardoor ontstaat kan worden aangewend om de financiële positie van het fonds (c.q. de buffers) te verbeteren. Het betekent wel dat actieven nadrukkelijk premie blijven betalen om buffers aan te vullen, waarmee o.a. de reeds opgebouwde rechten veilig worden gesteld.
- Een uitkeringsovereenkomst, aangevuld met een premieovereenkomst
De pensioentoezegging kan bestaan uit een basis/bodem in de vorm van een uitkeringsovereenkomst (DB) en een variabel gedeelte in de vorm van een premieovereenkomst (DC).
Deze aanpak komt nu al voor bij hogere inkomens (excedentregelingen). Beide regelingen kunnen door het fonds worden uitgevoerd. Wel zal voorkomen moeten worden dat het DC-deel feitelijk gaat fungeren als een buffer voor het DB-deel, te meer daar de buffers op dit moment onvoldoende zijn.
- Lagere ambitie in combinatie met "winstdeling"
Tot slot is denkbaar dat een oorspronkelijk voorwaardelijke (zachte) pensioentoezegging pas in de loop van de tijd onvoorwaardelijk (hard) wordt. Omdat de omvang van de onvoorwaardelijke toezeggingen beperkter blijft, volstaan lagere buffers. De winstdeling kan vorm krijgen via een nog nader te bepalen indexatiemechanisme dat dus mede afhankelijk zal worden van de financiële positie van het fonds.

Stas

Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

SPOE 13

Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
Postbus 90801
2509 LV Den Haag
Anna van Hannoverstraat 4
T 070 333 44 44
F 070 333 40 33
www.szw.nl

Contactpersoon

Datum
28 maart 2011

Onze referentie

Voorleggen uiterlijk
~~20~~ maart 2011
1-4-
Verzenden uiterlijk
~~20~~ maart 2011
4-4-
Reden
termijn beantwoording

geleideformulier nota's en brieven

Nota aan Minister
Uitgaande brief aan Tweede Kamer

Onderwerp Kamervragen Ulenbelt en Koser Kaya advies LA

Voorleggen aan	Afhandelen	Akkoord	Ter kennisneming	Heenweg Routing	Paraaf/datum	Terug Routing	Paraaf/datum
Minister	☒	☐	☐				
Staatssecretaris	☐	☐	☐		P3/4		
SG	☐	☒	☐				
pSG	☐	☐	☐				
DG Werk	☐	☒	☐		M4/4		
DG P&I	☐	☐	☐				
IG SZW	☐	☐	☐				

I Drukt 11/4
M4/4

Anders
BO/Adviseur
BO/CDS 4/14 14.29.
Paraaf/Datum Medeparaaf/Datum

Auteur FEZ
Afdelingshoofd WBJA 25/3
Directeur b/a JW 1/4 Anders
Communicatie voegt persbericht toe ja nee Docmannummer Persbericht
Rapportage SZW-toets ja nee PLATO nummer

Bijlage(n) bij nota/brief	Meezenden met uitgaande brief	Afschriften naar	Inclusief bijlagen(n)
1 brief 5022	☐	1 Archief	☐
2 bijlage 5022	☐		☐
3 brief 5351	☐		☐
4 bijlage 5351	☐		☐
5	☐		☐

kopie FA 4/4

Verzendinformatie
Elektronische tekstnaam brief
Elektronische tekstnaam brief bijlage(n)/rapport
Gedrukte bijlage(n)/rapport
Aanwezig/bij toestel
Aanwezig/bij toestel
Aanwezig/bij toestel

Verzonden door [Signature] Verzonden door BO/CDS
Datum 11/4/11 Datum

Minister

Directie
Arbeidsverhoudingen
Afdeling Pensioenbeleid

Contactpersoon

[Redacted]
[Redacted]
[Redacted]
[Redacted]

Datum

Onze referentie
AV/PB/2011/5022

nota

Kamervragen mbt advies pensioenen landsadvocaat

Akkoord SG/DG

4/4

4/4

1 Status nota

Brief ondertekenen

2 Aanleiding

Het lid Ulenbelt (SP) heeft gevraagd of de Tweede Kamer het advies van de landsadvocaat over het invaren van oude pensioenrechten ter inzage kan krijgen. In aanvulling daarop heeft het lid Koser Kaya (D66) gevraagd waarom u in de brief van 10 maart jl. niet op dit verzoek bent in gegaan. Ook vraagt zij waarom de Volkskrant wel over de inhoud van het advies kan berichten.

3 Beslispunten/advies/beslistermijn

Wij adviseren u de antwoorden met bijgevoegde brief aan de TK sturen, uiterlijk 4 april a.s.

4 Kernpunten

- Tijdens de regeling van werkzaamheden van 8 maart jl. heeft de Tweede Kamer u onder andere verzocht het advies ter inzage te geven.
- U heeft met uw brief van 10 maart jl. hierop gereageerd door de opmerking dat u het niet verstandig vindt gedurende het onderhandelingstraject (op onderdelen) naar buiten te treden. Dit zou immers tot discussies kunnen leiden. Om dit in de beantwoording nu uiteen te zetten kan ook weer discussie oproepen.
- Daarom wordt in de beantwoording alleen aangegeven dat de algemene beleidslijn van het kabinet is om adviezen van de landsadvocaat niet aan de Tweede Kamer ter inzage aan te bieden. Het advies is ook niet aan derden ter beschikking gegeven.

Ministerie van Sociale Zaken
en Werkgelegenheid

Postbus 90801
2509 LV Den Haag
Anna van Hannoverstraat 4
T 070 333 44 44
F 070 333 40 33
www.szw.nl

Contactpersoon

geleideformulier nota's en brieven

Nota aan Minister

Onderwerp Gesprek met de voorzitters van VNO en FNV

Voorleggen aan	Afhandelen	Akkoord	Ter kennis-neming	Heenweg Routing	Paraaf/ datum	Terug Routing	Paraaf/ datum
Minister	☒	☐	☐	4			
Staats-secretaris	☐	☐	☒	4			
SG	☐	☒	☒	3	spreekhalve door JCM 28/3		
pSG	☐	☐	☐				
DG Werk	☐	☒	☐	1	telefonisch 30-3-13		
DG P&I	☐	☐	☐				
IG SZW	☐	☐	☐				

Datum
28 maart 2011
Onze referentie
AV/PB/2011/5870
Voorleggen uiterlijk
28 maart 2011
Verzenden uiterlijk
Reden
Gesprek morgenochtend

Anders

BO/Adviseur [redacted] 2 JCM 28/3
BO/CDS

Paraaf/Datum	Medeparaaf/Datum
Auteur <i>JCM 20/3</i>	☐ FEZ
Afdelings- hoofd <i>JCM 28/3</i>	☐ WBJA
Directeur <i>b/a JCM 28/3</i>	☐ Anders
Communicatie voegt persbericht toe	☐ ja ☐ nee
Rapportage SZW-toets	☐ ja ☐ nee

Bijlage(n) bij nota/brief	Meezenden met uitgaande brief	Afschriften naar	Inclusief bijlagen(n)
1 memo	☐	1 Archief <i>CCP 21</i>	☐
2 " " 2	☐	2 Dir AV / hoofd PB	☐
3 " " 3	☐		☐
4	☐		☐
5	☐		☐

Verzendinformatie
Elektronische tekstnaam brief
Elektronische tekstnaam brief bijlage(n)/rapport
Gedrukte bijlage(n)/rapport

Aanwezig/bij toestel
Aanwezig/bij toestel
Aanwezig/bij toestel

Verzonden door *JCM* Verzonden door BO/CDS
Datum 28/3/11 Datum

Minister

Directie
Arbeidsverhoudingen
Afdeling Pensioenbeleid

Contactpersoon

[Redacted contact information]

Datum
28 maart 2011

Onze referentie

[Redacted reference number]

nota

Gesprek met voorzitters van VNO en FNV d.d. 29 maart

Akkoord SG/DG

1 Status nota

Ter voorbereiding

2 Aanleiding

Op 29 maart spreekt u met Agnes Jongerius en Bernard Wientjes over een mogelijk tripartiet Pensioenakkoord.

3 Advies

Wij adviseren u:

- Uitgaande van een onderzoek inzake ftk2, te kiezen voor een tussentijds besluitvormingsmoment in verband met onderstaande punten;
- in het gesprek niet in te stemmen met varianten waarin onverkort wordt vastgehouden aan *uitsluitend* ftk2;
- richting de beide voorzitters aan te geven dat u grote inhoudelijke en politieke risico's ziet van een variant waarin onverkort wordt vastgehouden aan ftk2 omdat niet vaststaat:
 - dat aan randvoorwaarden voor invaren kan worden voldaan en
 - dat vrijwillig invaren, of een separaat fonds voor oude rechten (ringfencing) uitvoerbaar is;
- aan te geven dat ook uitgaande van een optimistische planning ftk2 niet meer voor 2014 in werking zal kunnen treden;
- aan te geven dat u in een gezamenlijk akkoord dan wel in een brief van het kabinet aan de TK ook ruimte wil houden om
 - ftk1 in ieder geval aan te scherpen en
 - als dat nodig mocht blijken te zijn, met alternatieven te komen, teneinde de politieke risico's ook te kunnen beteugelen.

Met het laatste punt beogen we ftk3 in de lucht te houden; in ieder geval ten behoeve van een brief aan de TK. Dat hoeft u in uw gesprek morgen echter niet expliciet naar voren te brengen.

4 Kernpunten

Belang van de staat

Belang van de staat

[Redacted text]

Directie
Arbeidsverhoudingen
Afdeling Pensioenbeleid

Belang van de staat

[Redacted text]

Datum
28 maart 2011

Onze referentie
[Redacted text]

[Redacted text]

Belangrijkste knelpunten

- De landsadvocaat en de second opinion hebben laten zien dat het invaren van reeds opgebouwde rechten aanzienlijke juridische risico's met zich meebrengt; zowel voor de staat als voor fondsen die ertoe zouden besluiten". Invaren kan uitsluitend onder strikte randvoorwaarden, waarbij voorkomen wordt dat specifieke groepen onevenredig schade ondervinden van de wijziging van het contract.
- Het onderzoek dat partners van SZW vragen, moet er eigenlijk toe leiden dat de juiste randvoorwaarden kunnen worden geformuleerd.
- Op grond van de juridische analyse tot nu toe en de sommen die ORTEC heeft gemaakt over ftk2, staat voor ons zeker niet vast dat dergelijke randvoorwaarden kunnen worden geformuleerd en dat vervolgens aan die randvoorwaarden kan worden voldaan.
 - Uit sommen die ORTEC heeft gemaakt, blijkt dat onder ftk2 (mèt invaren) de komende jaren meer wordt geïndexeerd dan onder het huidige kader, zonder dat er extra rendement wordt gerealiseerd. Verder blijkt dat de kans op nominaal korten onder ftk2 hoger is dan onder het huidige regime.
 - Dat betekent dat groepen anders behandeld gaan worden onder ftk2. Met name jongeren kunnen zich hierdoor benadeeld voelen.
 - Wij vatten de uitkomsten van deze sommen als volgt samen: de indexatie van nu (t.b.v. ouderen) wordt gefinancierd uit de pensioenen van straks (t.b.v. de jongeren).
 - De intergenerationele solidariteit wordt dus verder opgerekt, terwijl nu juist een van de doelstellingen is om te voorkomen dat rekeningen doorlopend naar de toekomst worden doorgeschoven. Om die reden zijn sommige fondsen dan ook gedwongen tot afstempelen.
 - Uitgaande van consistentie kan het kan het kabinet nu niet opeens kiezen voor het doorschuiven van rekeningen.
- Lukt collectief invaren niet, dan zijn alternatieven nodig. Alle denkbare alternatieven leiden tot een situatie waarin oude rechten geheel of gedeeltelijk in een separaat fonds worden geplaatst (ring fencing):
 - Collectief niet invaren (alle oude rechten in een separaat fonds);
 - Vrijwillig invaren (deel van de oude rechten in een separaat fonds).

- Op grond van de huidige inzichten betwijfelen wij het of aan collectief invaren vorm kan worden gegeven. De alternatieven kunnen echter tot *bestuurlijke chaos* leiden.
 - Aan ringfencen zitten nadelige gevolgen. Besturen zullen immers 2 fondsen moeten gaan beheren. Voor elk van die 2 fondsen geldt een verschillend beleggingsbeleid, hetgeen de bestuurlijke last vergroot, alsmede de uitvoeringskosten.
 - Ringfencing beperkt verder de mate van solidariteit binnen het pensioenfonds, dat nu één financieel geheel vormt
- Alles overziend moet zorgvuldigheid voorop staan. Ook als onderzoek wordt gedaan naar (de formulering van randvoorwaarden bij) is het daarom van groot belang dat wordt voorzien in een beslismoment ná afronding van dat onderzoek.

Directie
Arbeidsverhoudingen
Afdeling Pensioenbeleid

Datum
28 maart 2011

Onze referentie
[redacted]

Belang van de staat

•

•

•

•

Belang van de staat

•

•

•

•

•

• [Redacted]

Directie
Arbeidsverhoudingen
Afdeling Pensioenbeleid

Belang van de staat

[Redacted]

Datum
28 maart 2011

Onze referentie
[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

Directie AV

MEMO 1

Onderwerp: Het spelveld

Datum: 28 maart 2011

De verschillende ftk's

Voor de gedachtevorming beschrijven we hier kort de verschillende ftk's:

- Ftk0: Het bestaande ftk.
- Ftk1: Het technisch verbeterde ftk met aangescherpte buffereisen (naar aanleiding van de evaluatie van het bestaande ftk)
- Ftk2: De uitwerking door de StvdA, waarin schokken direct worden geabsorbeerd, zij het gespreid over 10 jaar.
- Ftk3: Een aangepast ftk0 dat aangrijpt bij premiestabilisatie en bij explicitering van risico's via indexatie- en kortingsstaffels, waarmee voor het pensioenfonds van tevoren vast ligt hoe moet worden gehandeld bij tegenvallende dekkingsgraden.

De scenario's

Belang van de staat

[Redacted text block]

Belang van de staat

[Redacted text block]

Directie ASEA

MEMO 2

Onderwerp: Resterende discussiepunten pensioenakkoord

Datum: 28 maart 2011

Buiten reikwijdte

[Redacted text]

[Redacted text]

[Redacted text]

[Redacted text]

[Redacted text]

[Redacted text]

[Redacted text]

[Redacted text]

[Redacted text]

[Redacted text]

[Redacted text]

Ministerie van Sociale Zaken en
Werkgelegenheid

Buiten reikwijdte

[Redacted content]

Buiten reikwijdte

April 2011.

Ter visie

26/03/11

6/4

3 Deponeren

SPOED

Ministerie van Sociale Zaken en
Werkgelegenheid

AV 10 pnc

11/4

Ministerie van Sociale Zaken
en Werkgelegenheid

Postbus 90801
2509 LV Den Haag
Anna van Hannoverstraat 4
T 070 333 44 44
F 070 333 40 33
www.szw.nl

geleideformulier nota's en brieven

Nota aan Minister

Onderwerp Gesprek met de voorzitter van de FNV

Voorleggen aan	Afhandelen	Akkoord	Ter kennisneming	Heenweg Routing	Paraaf/datum	Terug Routing	Paraaf/datum
Minister	☒	☐	☐	3		Min. 4/4 '11	
Staatssecretaris	☐	☐	☒	3			
SG	☐	☐	☒	2	2 gespreksnotities van 24/3		
pSG	☐	☐	☐				
DG Werk	☐	☒	☐	1	gezien 24/3		
DG P&I	☐	☐	☐				
IG SZW	☐	☐	☐				
Anders							
BO/Adviseur							
BO/CDS					24/3/11	16.55 uur	

Datum
24 maart 2011

Onze referentie

Voorleggen uiterlijk
24 maart 2011

Verzenden uiterlijk

Reden
Gesprek morgenochtend

Paraaf/Datum	Medeparaaf/Datum
Auteur <i>VG</i> 24/3	☐ FEZ
Afdelingshoofd <i>JH</i> 24/3	☐ WBJA
Directeur <i>bka JH</i> 24/3	☐ Anders
Communicatie voegt persbericht toe	☐ ja ☐ nee
Rapportage SZW-toets	☐ ja ☐ nee

Bijlage(n) bij nota/brief	Meezenden met uitgaande brief	Afschriften naar	Inclusief bijlagen(n)
1 memo 1	☐	1 Archief	☐
2 memo 2	☐	2 Dir AV / hoofd PB	☐
3 memo 3	☐	3 [redacted]	☐
4	☐	4 [redacted]	☐
5	☐	5 [redacted]	☐

Verzendinformatie
Elektronische tekstnaam brief
Elektronische tekstnaam brief bijlage(n)/rapport
Gedrukte bijlage(n)/rapport

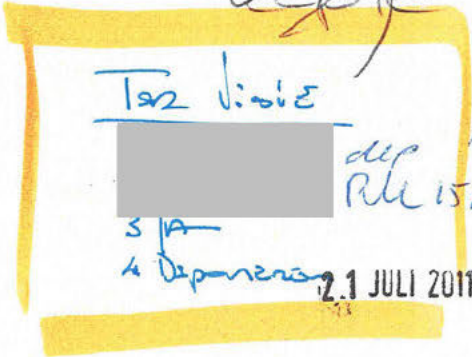
Aanwezig/bij toestel [redacted]
Aanwezig/bij toestel [redacted]
Aanwezig/bij toestel [redacted]

Verzonden door *dh* Verzonden door [redacted]
Datum **24 MAART 2011** Datum [redacted]

Handige
kopie

15/4

AS

Ministerie van Sociale Zaken en
Werkgelegenheid

Minister

niegent
2013

nota

Gesprek met de voorzitter van de FNV d.d. 25-03-2011

Datum
24 maart 2011

Onze referentie

Akkoord SG/DG

1 Status nota

Ter voorbereiding

2 Aanleiding

Op 25 maart spreekt u met Agnes Jongerius. Het betreft uw gebruikelijke PO met de voorzitter van de FNV.

3 Advies

Wij adviseren u in het gesprek met Jongerius af te tasten waar ten aanzien van het te bereiken tripartiete Pensioenakkoord haar inhoudelijke voorkeur ligt en hoe zij het verdere proces ziet.

4 Kernpunten

In de bijlagen treft u achtereenvolgens aan:

- Een artikel uit de Telegraaf van 24 maart (bijlage)
- Een memo van DG Werk met 4 theoretische opties (memo 1)
- Een memo met een vergelijking tussen de verschillende ftk's (memo 2)
- Een memo met betrekking tot de ontwikkelingen in Europa (memo 3)

FNV-Bondgenoten in de media

In de Telegraaf van vandaag [redacted] gekozen voor stevige bewoordingen: geen pensioendeal als alle risico's bij werknemers worden gelegd. Dit is op zich niet nieuw, maar wel dat hij nu ook aangeeft dat vervolgens het gehele pensioenakkoord van vorig jaar dan van de baan is (en er dus een einde komt aan het uitgangspunt van premiestabilisatie). Het lijkt erop dat [redacted] – nu het "vijf voor twaalf" is – de besprekingen maximaal onder druk wil zetten richting ftk3.

Zoals bekend nemen werkgevers [redacted] vooralsnog geen afstand van ftk2. Dit is ook lastig omdat ftk2 intellectueel wellicht superieur is. Het lijkt er wel op dat ftk2 voor werkgevers nu een doel op zich is geworden, terwijl het hogere doel premiestabilisatie is / zou moeten zijn. [redacted] lijkt er op te speculeren dat werkgevers uiteindelijk eieren voor hun geld zullen kiezen.

De verschillende ftk's

Inhoudelijk circuleren inmiddels verschillende modellen. Voor de gedachtevorming beschrijven we ze hier kort:

- Ftk0: Het bestaande ftk.
- Ftk1: Het technisch verbeterde ftk met aangescherpte buffereisen (naar aanleiding van de evaluatie van het bestaande ftk)
- Ftk2: De uitwerking door de StvdA, waarin schokken direct worden geabsorbeerd, zij het gespreid over 10 jaar.
- Ftk3: Een aangepast ftk0 dat aangrijpt bij premiestabilisatie en bij explicitering van risico's via indexatie- en kortingsstaffels, waarmee voor het pensioenfonds van tevoren vast ligt hoe moet worden gehandeld bij tegenvallende dekkingsgraden.

Datum
24 maart 2011

Onze referentie

Belang van de staat

- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]

[Redacted] hierin uiteindelijk meegaan vanwege het belang van [Redacted]

bandbreedte voor premies (+/- 2%) !

probleem leek te zijn kans voor ftk 2 of 3, maar zou nu kunnen zijn de premiestabilisatie

Knoppen: ^{nominaal} risico oploopten
kans op indexeren

(moet laag zijn) }
(moet laag zijn) } →
→ wdu model !

Tandurwa
- juridische mogelijkheden
vwb invaas
- Eur. regels/eisen

Eenzijdig risico breekpunt FNV-bond

PENSIOENDEAL

VOORBIJ

door Jarco de Swart

AMSTERDAM, donderdag

Het vorig jaar gesloten pensioenakkoord is op sterven na dood. Nadat de landsadvocaat eerder al liet weten dat een cruciale juridische ingreep in de pensioenrechten van miljoenen Nederlanders niet mogelijk was, zet nu FNV Bondgenoten een streep door een ander kernelement van het principeakkoord van juni vorig jaar en splitst daarmee tegelijk de FNV. Daarmee lijken partijen weer terug bij af.

Belangrijkste bezwaar van Bondgenoten, met afstand de grootste vakbond, is het feit dat in het nieuwe pensioensysteem alle risico's zouden komen te liggen bij de werknemers en gepensioneerden.

Groeien

Die risico's zijn nodig om te zorgen dat het gespaarde pensioengeld via beleggingen kan groeien om de inflatie bij te benen en zo de koopkracht op peil te houden. Nu nog delen werkgevers en deelnemers in de risico's die met ons pensioengeld genomen worden op de beurs.

Sociale partners hebben in vergaande conceptteksten al afgesproken dat de pensioenpremie niet meer automatisch verder mag stijgen als gevolg van het feit dat mensen ouder worden, maar ook niet doordat klappen worden opgelopen op de financiële markten. Hierdoor komen alle risico's feitelijk te liggen bij de deelnemers.

Dit laatste is nu onacceptabel voor Bondgenoten, schrijft voorzitter Henk van der Kolk in een brief die in handen is van De Telegraaf. Van der Kolk schreef zijn brief na top-overleg binnen de FNV, waarin bleek dat het standpunt van zijn vakbond om afstand te nemen van het 'reële pensioenstelsel' niet gedeeld wordt.

In de brief schrijft Van der Kolk: „Laat er geen enkel misverstand over bestaan dat wat ons betreft geen enkel model aan de orde kan zijn waarin de risico's eenzijdig bij de deelnemers worden gelegd.” Bondgenoten „wil er geen enkele onduidelijkheid over laten bestaan dat de consequentie hiervan is dat alle eerder verschenen (concept-)teksten volstrekt te kort schieten en ook geen basis kunnen zijn om op verder te onderhandelen.”

De stap van Bondgenoten is de tweede mokerslag voor het broze akkoord in korte tijd.

[Redacted]

- Belang van de staat
- [Redacted]
- [Redacted]

[Redacted]

- Belang van de staat
- [Redacted]
- [Redacted]
- [Redacted]

• Belang van de staat

-
-
-

• Belang van de staat

-

• Belang van de staat

-

• Belang van de staat

-
-

Modellen

- FTK0: bestaande FTK
 - FTK1: huidige model met aangescherpte buffereisen
 - FTK2: model STAR, waarin schokken direct worden geabsorbeerd (gespreid).
 - FTK3: variant op huidige FTK, waarin risico beter wordt geexpliciteerd en gecommuniceerd (staffels).
- FTK 3 lijkt in uitwerking op FTK2, maar in vorm op FTK1.

Winkler!

	Ftk0 (huidig)	Ftk1	Ftk3 ("1,5")	Ftk2
Voorkant			"CDC-module"	"CDC"
Toezegging	Nominaal hard Indexatie zacht	Nominaal hard Indexatie zacht	Nominaal "zacht" Indexatie zacht (=reel zacht)	Nominaal zacht Indexatie zacht (=reel zacht)
Communicatie over	Nominaal (€) ---	Replacement rate (straks krijgt u 70% eindloon) Risico (...als beurs tegenvalt moet u daarvoor wel een jaar langer doorwerken)	Replacement rate (straks krijgt u 70% eindloon) Risico (...als beurs tegenvalt moet u daarvoor wel een jaar langer doorwerken)	Replacement rate (straks krijgt u 70% eindloon) Risico (...als beurs tegenvalt moet u daarvoor wel een jaar langer doorwerken)
Financiering				
Premie	Variabel	Variabel	Stabiel	Stabiel
Buffer*	Ca. 25%	Ca. 30% (afhankelijk van maatvoering DNB)	Ca. 30% (afhankelijk van maatvoering DNB)	Vrijwillige egaliseringsreserve
Verplichtingen	Rente (alleen voor nominale verplichting)	Rente (alleen voor nominale verplichting)	Rente+ (alleen voor nominale verplichting)	Rendement (voor alle verplichtingen)
Sturing				
Interventie/volatiliteit	Meteen	Wachttijd 9 mnd	Bijv. wachttijd 9 mnd. +PM (bandbreedte rente?)	Jaarlijks bijsturen
Indexatiekorting	Herstelplan 15 jr	Herstelplan 15 jr	Herstelstaffel 10 jr (ex ante vastgelegd)	Spreiding 10 jr (ex ante vastgelegd)
tegenvallers	Binnen hersteltermijn oplossen ("kruierend ijs")	Binnen hersteltermijn oplossen ("kruierend ijs")	Binnen hersteltermijn oplossen ("kruierend ijs")	Steeds 10 jaar spreiding ("dakpangewijs")
Indexatie vanaf: (vertaald naar nominale dekkingsgraad)	105% nominaal	105% nominaal	100% nominaal	< 90% nominaal
nominale korting	herstelplan, 3 jr (ex post)	herstelplan, 3 jr (ex post)	Herstel staffel 5 jr (ex ante)	Spreiding 10 jr (ex ante)
LAM	Geen	Geen	LAM nieuwe rechten	LAM nieuwe rechten

*Winkler's rente
door vermindering
van verplichting
nemen, zodat
sib of meer in
aan boden
wordt belegd?*

CDC = collectief defined contribution

	Ftk0	Ftk1*	Ftk3 (1,5)	Ftk2
Resultaten				
pensioenresultaat		102,7	Na 10 jaar: 95,8 Na 20 jaar: 104,7	Na 10 jaar: 97,1 Na 20 jaar: 102,6
Kans op nominale korting niet-actieven		0,3%	0 tot 10 jaar: 5,6% 10 tot 20 jaar: 2,2%	0 tot 10 jaar: 7,7% 10 tot 20 jaar: 4,5%
Gemiddelde omvang nominale korting		6%	0 tot 10 jaar: 0,9% 10 tot 20 jaar: 1,0%	0 tot 10 jaar: 1,0% 10 tot 20 jaar: 1,2%
Kans op indexatiekorting		56,1%	0 tot 10 jaar: 59,6% 10 tot 20 jaar: 44,4%	0 tot 10 jaar: 39% 10 tot 20 jaar: 33,7%

* Alle varianten gebaseerd op berekeningen ORTEC.

Duiding resultaten:

- Het pensioenresultaat onder FTK2 en FTK3 (dit is het bedrag dat mensen door de tijd op hun Uniform Pensioenoverzicht zien in het gemiddelde scenario) is grosso modo gelijk (en in FTK3 op termijn zelfs wat hoger).
- De kans op nominaal korten – en dus de kans dat het inkomen van gepensioneerden van jaar op jaar daalt - is bij FTK3 op termijn de helft kleiner dan bij FTK2. Dat komt door de zekerheidsbuffer in FTK3. De omvang van de gemiddelde korting is onder beide systemen ongeveer gelijk.
- De kans op indexatiekorting is ~~iets~~ onder FTK3 iets hoger dan onder FTK2. Dat komt omdat de indexatie bij negatieve schokken eerder wordt gekort om de buffer weer aan te vullen. Omdat er minder nominaal gekort hoeft te worden, komt het pensioenresultaat in FTK3 desalniettemin goed uit.
- De kans op indexen in de komende jaren is onder FTK2 hoger dan onder FTK3. Dat komt omdat de dekkingsgraad in FTK2 hoger uitvalt, omdat deze op basis van het portefeuillerendement wordt berekend. Ook bij de huidige stand van de dekkingsgraden wordt dan al volledig geïndexeerd. Dat gaat ten koste van de zekerheid van de huidige opgebouwde rechten van nog werkende deelnemers.

Directie [REDACTED]

MEMO 3

**Onderwerp: Adviesaanvraag van Europese Commissie aan toezichthouders:
strenger toezicht op pensioenen**

Datum: 24 maart 2011

- De Europese Commissie zal volgende week aan EIOPA (het comité van toezichthouders) een "call for advice" sturen. Daarin wordt de toezichthouders gevraagd te adviseren over een groot aantal vragen met betrekking tot de herziening van de Pensioenrichtlijn (IORP-richtlijn).
- Als startpunt voor de discussie vertrekt men bij het kader voor verzekeraard. Solvency II, met een buffereis van 99,5% en marktwaardering o.b.v. risicovrije rente. Tegelijkertijd benoemt de commissie wel mogelijke uitzonderingen die voor Nederland van belang kunnen zijn.
- Duidelijk is dat Europa zich de komende tijd intensiever gaat bemoeien met het toezicht op pensioenfondsen. Nog niet duidelijk is of de huidige NL bewegingsvrijheid zal worden ingesnoerd. Veel zal afhangen hoe NL in de komende tijd in Brussel het NL stelsel gaat uitleggen. U ontvangt hierover een separate nota.
- **Belang van de staat**

[REDACTED]

Verder is het niet duidelijk hoe men tegen FTK2 zal aankijken en of hier ook Europese buffereisen gaan gelden (wat inhoudelijk niet logisch is, maar zeker niet uitgesloten).

- In het najaar komt de commissie met concrete voorstellen. In geval er een onderzoek komt naar de mogelijkheden van FTK2 kunnen deze worden meegenomen.

ter visie
 1) e.s. 165 2/3
 2) Jle
 3) Kew/dup: 04 MEI 2011

Ministerie van Sociale Zaken en
 Werkgelegenheid

10 p. 11
 SP0ED

Ministerie van Sociale Zaken
 en Werkgelegenheid

Postbus 90801
 2509 LV Den Haag
 Anna van Hannoverstraat 4
 T 070 333 44 44
 F 070 333 40 33
 www.szw.nl

Contactpersoon

geleideformulier nota's en brieven

Nota aan Minister

Onderwerp Stand van zaken pensioenakkoord; 2e pijler

Voorleggen aan	Afhandelen	Akkoord	Ter kennis-neming	Heenweg Routing	Paraaf/ datum	Terug Routing	Paraaf/ datum
Minister	☒	☐	☐ 3				23/3
Staats-secretaris	☐	☐	☒ 3				
SG	☐	☒	☐ 2				
pSG	☐	☐	☐				
DG Werk	☒	☐	☐	1 spoedheidsstatus doorlopen			
DG P&I	☐	☐	☐				
IG SZW	☐	☐	☐				
Anders							
BO/Adviseur							
BO/CDS							

Datum
18 maart 2011

Onze referentie

Voorleggen uiterlijk
2.5.11
Verzenden uiterlijk

Reden
VERZOEK DG WERK

	Paraaf/Datum	Medeparaaf/Datum
Auteur		☐ FEZ
Afdelingshoofd		☐ WBJA
Directeur		☐ Anders
Communicatie voegt persbericht toe	☐ ja ☐ nee	Docmannummer Persbericht
Rapportage SZW-toets	☐ ja ☐ nee	PLATO nummer

Bijlage(n) bij nota/brief	Meezenden met uitgaande brief	Afschriften naar	Inclusief bijlagen(n)
1 <i>nieuw kwamen</i>	☐	1 Archief	☐
2	☐	2 Secr.	☐
3	☐		☐
4	☐		☐
5	☐		☐

Verzendinformatie
 Elektronische tekstnaam brief: Aanwezig/bij toestel
 Elektronische tekstnaam brief bijlage(n)/rapport: Aanwezig/bij toestel
 Gedrukte bijlage(n)/rapport: Aanwezig/bij toestel

Verzonden door: [Redacted]

Datum: [Redacted]

kopie [Redacted] 24/3

Minister

- aant.w. van gesprekken met
DG Werk.
- tactische gesprekken: laten we
initiatief bij soc. partners of niet.
M.i. niet eerder weten dan
overmatig is

21/3

nota

Stand van zaken pensioenakkoord; 2e pijler

Contactpersoon

[Redacted]

Datum
18 maart 2011

Onze referentie

Akkoord SG/DG

1 Status nota

Ter informatie

2 Aanleiding

- Donderdag 17 maart jl. is er een gesprek geweest tussen de Landsadvocaat, sociale partners [redacted] en DG Werk. Na afloop van het gesprek met de Landsadvocaat heeft DG Werk met [redacted] de verschillende modaliteiten inzake het al dan niet "invaren van oude pensioenrechten" doorgenomen in relatie tot de vormgeving van een nieuw financieel toetsingskader (ftk).

3 Beslispunten/advies/beslistermijn

N.v.t.

4 Kernpunten

Tijdens het gesprek met [redacted] zijn de volgende modaliteiten (en het speelveld) besproken:

1. Ftk1 en ftk2 met volledig invaren van oude pensioenrechten
Deze modaliteit creëert (door wijziging van de Pensioenwet) de mogelijkheid voor pensioenfondsen om de reeds opgebouwde pensioenrechten met terugwerkende kracht voorwaardelijk te maken.

- Belang van de staat [redacted]
- [redacted]

- Belang van de staat [redacted]

2. Ftk 1 en ftk2 met vrijwillig invaren van oude pensioenrechten
Bij deze modaliteit ligt de keuzemogelijkheid bij de individuele deelnemer. Bijgevoegd memo bevat de voor- en nadelen van deze optie. DG Werk zal dit memo naar [redacted] sturen.

- Belang van de staat

3. Ftk1 en ftk2 zonder invaren

Gegeven de verschillende benaderingen tussen ftk1 (met een wettelijke zekerheidsmaatstaf) en ftk2 (zonder een degelijke maatstaf) is het noodzakelijk de achtergebleven rechten af te scheiden van de rest van het vermogen (ringfencing). Belang van de staat

4. Ftk3 (als module van ftk1)

Dit SZW voorstel behelst een ftk dat de vereiste - juridische - zekerheid biedt voor oude rechten en ruimte biedt om de doelstellingen van het pensioenakkoord te realiseren (schokbestendigheid, premiestabiliteit, verminderen beleggingsspagaat en betere communicatie).

- Belang van de staat

tegelijkertijd geïnteresseerd in ftk3.

5. Ftk met verlaging zekerheidsmaatstaf

Belang van de staat

-
-
-

Belang van de staat

- Belang van de staat

-
-

Hoe nu verder?

- Belang van de staat

- Op 23/3 is er een overleg SZW/VNO-NCW/FNV/Ortec. Centraal in dat overleg staat het pensioenresultaat in ftk2 en ftk3. Wat zijn de effecten? En, wat zijn de verschillen?
- Op 23/3 komt ook de werkgroep pensioen van de Stichting van de Arbeid weer bijeen om de huidige situatie te bespreken.
- [redacted] willen alsnog inzage in het advies van de landsadvocaat. Daarvoor wordt z.s.m. een datum gepland.

Datum

18 maart 2011

Onze referentie

Belang van de staat

MEMO

Directie [REDACTED]

Datum: 18 maart 2011

Onderwerp: Een keuzemogelijkheid tot invaren

Uitgangspunten en veronderstellingen

Centraal uitgangspunt is dat de keuze om oude rechten in te varen in het nieuwe contract wordt voorgelegd aan de individuele deelnemers en pensioengerechtigden.

Voor de gedachtevorming gaan we er vanuit dat het nieuwe contract vorm krijgt op basis van het Uitwerkingsmemorandum van de StvdA (ftk2).

Verder gaan we er vanuit dat als niet wordt gekozen voor het invaren van de eigen oude rechten, dat die oude rechten dan onder ftk1 vallen. Personen die niet kiezen voor invaren, komen feitelijk terecht in twee regelingen: een onder ftk1, een onder ftk2.

Gegeven de verschillende benaderingen tussen ftk1 (met een wettelijke zekerheidsmaatstaf) en ftk2 (zonder een degelijke maatstaf) is het noodzakelijk de achtergebleven rechten af te scheiden van de rest van het vermogen (ringfencing)¹. Zo ontstaan twee fondsen.

Voordelen van een keuzemogelijkheid

- Een voordeel is dat op deze manier de discussie omtrent de mogelijke aantasting van eigendom wordt vermeden. Het is immers de deelnemer of pensioengerechtigde die zelf de keuze maakt.
- Ringfencing voorkomt die optiek dat de nieuwe "zachte" rechten als buffer gaan dienen voor de oude "harde" rechten. Op die manier wordt dus het doorschuiven van rekeningen voorkomen, welk verschijnsel nu juist het vertrouwen van jongere generaties in het stelsel kan schaden.
- Vanuit die optiek is het voordeel van een keuzemogelijkheid dat activen met een keuze voor invaren kunnen voorkomen dat zij op blijven draaien voor de onbetaalde rekeningen die reeds opgebouwde rechten met zich meebrengen doordat daarin bijvoorbeeld te weinig rekening is gehouden met de toenemende levensverwachting.

Nadelen van een keuzemogelijkheid

- Ringfencing - en dus werken met twee toetsingskaders - vergroot de bestuurlijke opgave voor fondsbesturen ten opzichte van de huidige situatie. Het beheer van twee aparte afgescheiden vermogens stelt hoge eisen aan de governance van pensioenfondsen, die al met grote opgaven te maken hebben vooral op het terrein van risicobeheer.
- Als er geen premiegelden meer naar de ouder pot stromen² zal het fonds met oude rechten een gesloten fonds worden. Dat betekent dat het enige sturingsmiddel het beleggingsbeleid is. Dat betekent dat op voorhand veel risico zal moeten worden teruggenomen om te voorkomen dat je onder de vereiste dekkingsgraden zakt.
- Verwacht mag worden dat dit leidt tot een conservatief beleggingsbeleid voor de oude pot, waardoor tevens het perspectief op indexatie verslechtert. Door vergrijzing van het gesloten fonds zal het beleggingsbeleid ook steeds conservatiever worden.

¹ Ringfencing is ook nodig als er 2 verschillende (wettelijke) zekerheidsmaatstaven gelden. Die twee maatstaven leiden niet tot 1 "gemiddelde" maatstaf.

² Zie ook de navolgende vragen met betrekking tot de premie.

als iedereen binnen bijt. 3 min.
meest ineren, dan overbreuk van
inf. welke smaken gekozen
hebben?

Te beantwoorden vragen met betrekking tot de keuzemogelijkheid

Vormgeving van de keuze: is er een "fair deal" te construeren?

- Door verschil in financiële eisen (disconteringsvoet, buffers) kan het perspectief op indexatie tussen de twee fondsen op voorhand heel verschillend uitpakken; met dus verschillende gevolgen voor verschillende groepen.
- Verder maakt het voor de uitkomsten nogal uit of bijvoorbeeld alle actieven invaren of juist alle niet-actieven (dan wel een mix van beide groepen). Ervan uitgaande dat jongeren bereid zijn meer risico's te lopen dan ouderen, heeft de samenstelling van de groep achterblijvers in ieder geval direct invloed op het beleggingsbeleid: naarmate er meer ouderen in het fonds met oude rechten zitten, wordt het beleggingsbeleid risicomijdender.
- Het betekent ook dat de keuzes onderling afhankelijk zijn. Slechts degene die als laatste de keuze maakt, weet wat de meest verstandige keuze is. Feitelijk kan het individu pas achteraf (als iedereen de keuze heeft gemaakt) beoordelen of hij een verstandige keuze heeft gemaakt.
- Dat leidt tot de vraag of het mogelijk is om een "fair deal" voor te leggen

Voorwaarden met betrekking tot het fonds met oude rechten

- Van tevoren moet vooraf duidelijk zijn welke voorwaarden er gelden voor het fonds met de oude rechten. Dat hangt uiteraard ook samen met de "fair deal". Een vraag die daarbij beantwoord moet worden is of er nog premies worden afgedragen ten behoeve van de oude aanspraken en rechten. Bijvoorbeeld om buffers aan te kunnen leggen, of ten behoeve van indexatie (als de premie bijvoorbeeld een opslag kent voor indexatie).
- Een meer specifieke vraag is hoe om moet worden gegaan met inmiddels reeds overeengekomen "herstelpremies".

Vormgeving van de keuzemogelijkheid: juridische aandachtspunten

- Bedacht moet worden dat de keuze juridisch op een juiste wijze vorm moet krijgen; er moet sprake zijn van wilsovereenstemming. Daarbij speelt ook de "fair deal" een rol; de deelnemer/pensioengerechtigde moet de voorgelegde keuze kunnen doorgronden.
- Bij de vormgeving hoort overigens ook de vraag of in voorkomende gevallen de partner van de deelnemer/pensioengerechtigde moet instemmen met de gemaakte keuze.
- Met betrekking tot de vormgeving van de keuzemogelijkheid speelt verder de vraag of het een eenmalige keuze wordt of dat deelnemers/pensioengerechtigden na verloop van tijd een mogelijkheid krijgen om hun keuze te herzien. Deze vraag is mede relevant vanuit de gedachte dat er uiteindelijk altijd spijtoptanten zullen zijn. Overigens hebben ook herziene keuzes weer gevolgen voor de andere deelnemers.

Juridische aandachtspunten en vragen

- Artikel 105 van de Pensioenwet vereist dat het bestuur de belangen van een ieder op evenwichtige wijze behartigt. Als er geen heldere keuze kan worden voorgelegd, bestaat dan niet de kans dat deelnemers en/of pensioengerechtigden (op grond van artikel 105) zullen betogen dat het bestuur de keuze überhaupt niet mag voorleggen? Vraag is ook of de toezichthouder in dergelijke gevallen de betreffende keuzemogelijkheid kan blokkeren.
- Vraag is ook hoe een dergelijke keuzemogelijkheid zich verhoudt tot de verplichte deelname aan bedrijfstakpensioenfondsen. Te meer daar de keuze voor een deel van de groep (die evenzeer verplicht deelneemt) slecht uit kan blijken te pakken. Daardoor kan weerstand bij de deelnemers tegen de verplichtstelling ontstaan
- Door ringfencing is niet langer sprake van één financieel geheel. Dat betekent een inbreuk op de huidige mate van solidariteit. Vraag is in hoeverre dat negatieve gevolgen kan hebben voor de (internationale) acceptatie van de verplichtstelling.

Minister

X - niet te veel
wijzigingen
pens

Directie
Arbeidsverhoudingen
Afdeling Pensioenbeleid

Contactpersoon

Datum
18 maart 2011

Onze referentie
AV/PB/2011/5236

nota

Brief aan TK over uitwerking pensioenakkoord

Bijlagen
Conceptbrief

Akkoord SG/DG

De brief schetst het proces en de
hoofdpunten, zowel inhoudelijk als
juridisch. Ik adviseer u deze brief ook

1 Status nota
Brief ondertekenen

noy aan sociale partners voor te leggen voor
verzending, ter versterking van het verknopen
en het voorkomen van discontinue acties af.

2 Aanleiding

Bij de Regeling van werkzaamheden van 15 maart heeft de Tweede Kamer
verzoekt om nadere informatie over de uitwerking van het pensioenakkoord.
Bijgevoegd is een conceptbrief waarmee u aan dat verzoek tegemoet komt.
Uw concluderende tekst is hierbij als uitgangspunt gehanteerd.

3 Beslispunten/advies/beslistermijn

- Als u instemt met de brief, verzoek ik u deze uiterlijk maandag 21 maart af te doen. Daarmee komt u tegemoet aan het verzoek om de brief binnen één te zenden.

4 Kernpunten

- De brief geeft op hoofdlijnen weer welke onderwerpen met sociale partners worden besproken.
- De brief benoemt de problematiek en de doelstelling van het kabinet bij de uitwerking van het pensioenakkoord.
- Onder het kopje *Aanpassing pensioencontracten* zijn de dilemma's geschetst bij het wel of juist niet invaren van de oude rechten in de nieuwe contracten. De juridische problematiek is hier enigszins concreet weergegeven, maar niet concreter dan in de perspublicaties over dit onderwerp.
- De brief geeft aan dat wordt gezocht naar oplossingen voor die dilemma's, maar gaat bewust niet in op concrete oplossingsrichtingen.
- Aan het slot van de brief herhaalt u dat u een goed akkoord belangrijker vindt dan een snel akkoord. Hieraan kleef een communicatierisico als u - bij het uitblijven van een akkoord - binnen enkele weken besluit om het wetsvoorstel verhoging AOW-leeftijd in te dienen.

Q.8/1

18/3

Week

ter visie
1) M. J. P.
2) J. K.
3) secre/dep:

18/3

dep 23/3

AV 1020

Ministerie van Sociale Zaken en
Werkgelegenheid

→ rebo - AV
onderhands
voor min
lezen
15/3

geleideformulier nota's en brieven

Ministerie van Sociale Zaken
en Werkgelegenheid

Postbus 90801
2509 LV Den Haag
Anna van Hannoverstraat 4
T 070 333 44 44
F 070 333 40 33
www.szw.nl

Contactpersoon

[Redacted contact information]

Nota aan Minister

Onderwerp Gesprek hedenavond met sociale partners

Voorleggen aan	Afhandelen	Akkoord	Ter kennisneming	Heenweg Routing	Paraaf/datum	Terug Routing	Paraaf/datum
Minister	☒	☐	☐		3		
Staatssecretaris	☐	☐	☒		3		
SG	☐	☒	☐		2		
pSG	☐	☐	☐				
DG Werk	☐	☒	☐		1		
DG P&I	☐	☐	☐				
IG SZW	☐	☐	☐				

Datum

15 maart 2011

Onze referentie

Voorleggen uiterlijk

15 maart 2011

Verzenden uiterlijk

Reden

Gesprek hedenavond

Anders

BO/Adviseur

BO/CDS

	Paraaf/Datum	Medeparaaf/Datum
Auteur	1/16 15/3	☐ FEZ
Afdelingshoofd	J. K. 15/3	☐ WBJA
Directeur	b/a J. K. 15/3	☐ Anders

Communicatie voegt persbericht toe ja nee Docmannummer Persbericht

Rapportage SZW-toets ja nee PLATO nummer

Bijlage(n) bij nota/brief	Meezenden met uitgaande brief	Afschriften naar	Inclusief bijlagen(n)
1 memo 1	☐	1 Archief	☒
2 memo 2	☐		☒
3 memo 3	☐		☒
4 Optimalisering pensioencontract	☐		☒
5	☐		☒

Verzendinformatie

Elektronische tekstnaam brief

Aanwezig/bij toestel

Elektronische tekstnaam brief bijlage(n)/rapport

Aanwezig/bij toestel

Gedrukte bijlage(n)/rapport

Aanwezig/bij toestel

Verzonden door

Verzonden door BO/CDS

Datum

Datum

Minister

[Redacted]
[Redacted]
[Redacted]
Contactpersoon
[Redacted]
[Redacted]
[Redacted]
[Redacted]
[Redacted]

nota

Gesprek met sociale partners hedenavond

Datum
15 maart 2011

Onze referentie
[Redacted]

Akkoord SG/DG

1 Status nota

Ter voorbereiding

2 Aanleiding

U spreekt vanavond met Wientjes en Jongerius over een akkoord met sociale partners.

3 Advies

Het gesprek zal vooral in het teken staan van de situatie die is ontstaan na het advies van de Landsadvocaat. U zou het gesprek als volgt kunnen voeren:

1. Duiding van het advies van de Landsadvocaat (memo 1).
2. belang van de staat [Redacted]
3. Duiding van ftk 3 en trachten hierover op één lijn te komen (memo 2).
4. Vaststellen dat de bondsraad van FNV Bondgenoten (18 maart) en de Federatieraad van de FNV (21 maart) nu belangrijke momenten zijn. Afspreken daarna weer zo snel mogelijk bijeen te komen (memo 3).

4 Kernpunten

Uitgangspunt is dat alle betrokkenen (nog steeds) baat hebben bij een akkoord op korte termijn. Zo nodig kunt u aangeven dat anders de wetgeving in gang moet worden gezet, vanwege de ingeboekte 700 mln. besparing en de tijd die uitvoerders nodig hebben om pensioenregelingen aan te passen. Dit betekent een verdere inperking van de aanvullende pensioenen.

Voor de volledigheid is toegevoegd het memo inzake ftk3 dat eerder aan u is voorgelegd en zoals dat afgelopen vrijdag door DG Werk is besproken met sociale partners.

Onderwerp: Situatie ten aanzien van invaren en reden om tot ftk3 te komen

Datum: 15 maart 2011

1. *Duiding van de situatie ten aanzien van het invaren van oude rechten*

- Het invaren van oude rechten is niet absoluut onmogelijk, maar wel uiterst lastig.
- De juridische analyse is nog niet afgerond; sterker we hebben een second opinion gevraagd.
- We verwachten echter op hoofdlijnen geen andere conclusie te zullen trekken.
- Kern is dat aan het invaren risico's verbonden zijn voor de Staat, maar zeker ook voor de pensioenfondsen zelf die uiteindelijk het besluit tot invaren zouden moeten nemen.
- Invaren zal tot de nodige onrust leiden en tot juridische gevechten met groepen mensen die zich gedupeerd voelen.
- Om die reden willen we de gedachte van het invaren loslaten.

2. *Rekensommen ftk2*

- Inmiddels hebben we ook de eerste uitgebreide rekensommen inzake ftk2 gezien.
- Van groot belang is dat SZW deze sommen op ambtelijk niveau gaat bespreken met sociale partners.
- Definitieve conclusies zijn hier dus nog niet te trekken. Ons valt op dat de kans op nominaal korten groter is onder ftk2 dan onder ftk1.
- Onze eerste indruk is eigenlijk dat ftk2 niet overtuigend superieur is aan een nominale insteek die voortborduurt op het bestaande ftk-gedachtegoed.

3. *Conclusie*

- Alles overziend hebben we daarom een alternatief uitgewerkt, waarin geen onderscheid hoeft te worden gemaakt tussen een fonds met oude rechten en een fonds met nieuwe rechten (ringfencing) en dat bovendien qua uitkomsten niet onder doet voor ftk2.
- Dat alternatief duiden we aan als ftk3.
- Dat ftk3 is ook reeds besproken op ambtelijk niveau.

Onderwerp: De belangrijkste elementen voor ftk3

Datum: 15 maart 2011

1. Inleidend

- We blijven uitgaan van een verbetering van het bestaande ftk. Ftk1 zal dus worden doorgevoerd.
- Maar onder voorwaarden kan daarbinnen gekozen worden voor het nieuwe ftk (ftk3).
- Bij de invulling van het ftk3 is het uitgangspunt dat de premie wordt gestabiliseerd. Daarmee komen risico's nadrukkelijker bij de deelnemers te liggen.
- Verschil met ftk2 is dat er sprake blijft van een nominale insteek, met een zekerheidsmaatstaf en daardoor van een verplichte buffer in plaats van een vrijwillige egalisatiereserve.
 - Dat heeft ook gevolgen voor de discontovoet, maar daar kom ik later uiteraard op terug.
- Vanuit deze vertrekpunten zijn de belangrijkste doelstellingen van ftk2 te realiseren binnen ftk3. Dat betreft dan de volgende elementen. Die behelzen ook de voorwaarden om voor ftk3 te kunnen opteren.

2. Aanpassing aan de levensverwachting

- Binnen ftk3 is de nieuwe opbouw voorwaardelijk te maken op de ontwikkelingen in de levensverwachting.
- Voor de oude rechten zal een toename van de levensverwachting moeten leiden tot een beperking van de indexatie.
- Dat is naast de aanpassing aan de AOW-leeftijd de kern van het Leeftijdsaanpassingsmechanisme (de LAM) zoals dat in ftk2 is ontwikkeld.

3. Explicitering van de risico's

- De explicitering van de risico's begint feitelijk met de LAM.
- Verder zal de indexatiestafel compleet moeten worden gemaakt door de fondsen. Expliciet zal moeten worden aangegeven wanneer de indexatie gedeeltelijk wordt gegeven, maar ook wanneer er feitelijk gekort wordt.
- Kortten doet zich voor bij een dekkingsgraad onder de 105%. Het tekort onder de 105% zal dan in 3 jaar moeten worden weggewerkt.
- Daarna krijgen fondsen 10 jaar de tijd om weer op het vereist eigen vermogen uit te komen. Zeg op 130%.

4. Beperken van de beleggingsspagaat

- Momenteel kunnen fondsen bij onderdekking gedwongen worden om het renterisico af te dekken. Dit volgt uit de (wettelijke) eis dat fondsen het risicoprofiel niet mogen vergroten als ze in onderdekking zijn (dekkingsgraad lager dan 105%).
- Het afdekken van renterisico gaat ten koste van het toekomstige rendement die nodig is om de indexatie te financieren.
- Om de beleggingsspagaat te verminderen zou deze eis geschrapt kunnen worden.

5. *Disconteringsvoet*

- In ftk2 zou bij de discontering van de verplichtingen worden uitgegaan van het verwacht portefeullierendement. Dat leek gerechtvaardigd omdat tegenvallers in de rendementen direct zouden worden doorvertaald naar de rechten van de deelnemers.
- Maar ook binnen ftk3 lijkt er ruimte te zijn om met een hogere discontovoet te rekenen dan in het huidige ftk.
- Essentieel daarvoor is dat risico's beter worden geëxpliciteerd, maar ook dat de rekening sneller wordt betaald als die risico's zich daadwerkelijk manifesteren. En dat bereiken we nu juist met de volledige indexatiestafel.
- Met die geëxpliciteerde risico's kan rekening worden gehouden in de disconteringsvoet, die daardoor op een enigszins hoger niveau kan worden vastgesteld.

NB

- Wat mij betreft is het **iets** hoger en niet veel hoger, want door een hogere rekenrente zullen fondsen iets eerder kunnen indexeren dan nu, zonder dat de pot geld groter wordt. Oudere werknemers en gepensioneerden profiteren daar het meest van, jongeren iets minder.
- Bij veel fondsen wordt het rendement nu al gebruikt voor indexatie. Je kan dat rendement maar één keer uitgeven, dus niet tegelijkertijd gebruiken via de discontovoet om de waarde van de verplichtingen te verlagen. Kortom: het totale financiële plaatje moet blijven kloppen.
- Toch durf ik te spreken van een evenwichtig pakket. Want oudere werknemers en gepensioneerden betalen via de beperking van de indexatie mee aan de hogere buffers, waar ook jonge generaties van profiteren. Per saldo kan dan niet gesproken worden van het doorschuiven van grote rekeningen.

6. *De beloofde zekerheid moet worden waargemaakt*

- Omdat ftk3 een nominale insteek heeft, blijven we uitgaan van de zekerheidsmaatstaf van 97,5% als de buffers weer volledig op het vereiste niveau zijn.
- Om die waar te kunnen maken zullen de buffereisen hoger worden dan nu het geval is.
- Essentieel daarvoor is dat risico's beter worden geëxpliciteerd, maar ook dat de rekening sneller wordt betaald als die risico's zich daadwerkelijk manifesteren. En dat bereiken we nu juist met de volledige indexatiestafel.

7. *Eerlijke communicatie*

- Welke oplossing we ook kiezen, er zal richting de deelnemers eerlijk gecommuniceerd moeten dat er risico's worden gelopen.
- Alleen dan kunnen we de verwachtingenkloof beperken.

[Redacted]
[Redacted]
[Redacted]

[Redacted]

belang van de staat

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

MEMO

Optimalisering Verbetering van het pensioencontract

1. Inleiding

Bij het ontwikkelen van een nieuw pensioencontract speelt de vraag hoe moet worden omgegaan met rechten die reeds zijn opgebouwd tot het moment dat wordt overgegaan op het nieuwe contract¹. Artikel 20 van de Pensioenwet (PW) bepaalt immers dat die rechten niet mogen worden aangetast. Dat beperkt de mogelijkheden om de reeds opgebouwde rechten – die in beginsel onvoorwaardelijk zijn² - onder te brengen in een nieuwe regeling ("invaren van oude rechten") waarin rechten voorwaardelijk zijn.

Het invaren van bestaande rechten in een eventueel nieuw contract is aan strenge voorwaarden gebonden. Bij het contract zoals voorgesteld door de StvdA staat geenszins vast dat aan die voorwaarden zal kunnen worden voldaan. Naar de huidige inzichten blijven er dan te grote juridische risico's over, voor pensioenfondsen maar ook voor de overheid. Dat roept de vraag op hoe we – mede in het licht van een breder te sluiten tripartiet akkoord - nu invulling zouden kunnen geven aan een nieuw pensioencontract en een vernieuwd toetsingskader. Anders geformuleerd: hoe kan zo goed mogelijk aan de doelstellingen van het voorliggende concept akkoord worden voldaan nu invaren te risicovol blijkt te zijn?

Dit memo geeft een eerste aanzet. Allereerst recapituleren we welke doelstellingen ons voor ogen staan met het nieuwe pensioencontract. Vervolgens wordt beschreven welk "speelveld" ontstaat als oude rechten niet kunnen worden ingevaren. Daarna wordt een aanzet gepleegd voor een vernieuwd ftk(3). Tot slot wordt een korte vergelijking gemaakt tussen ftk2 en ftk3.

2. De doelstellingen

De rapporten van de Commissie Toekomstbestendigheid Aanvullende Pensioenregelingen (Cie. Goudswaard) en de Commissie Beleggingsbeleid en Risicobeheer (Cie. Frijns), evaluatie van het financieel toetsingskader (ftk), de kabinetsreactie daarop (brief 7 april), alsmede het Pensioenakkoord van 4 juni 2010, leiden samengevat tot de conclusie dat een nieuwe balans tussen ambitie, zekerheid, solidariteit en kosten moet worden gezocht. Het nieuwe pensioencontract moet daar invulling aan geven. Praktisch gezien betekent dat het nieuwe contract aan de volgende doelstellingen moet bijdragen:

1. Het schokbestendiger maken van het pensioenstelsel door:
 - a. Koppeling van de pensioenleeftijd aan de levensverwachting;
 - b. Pensioenen mee te laten ademen met de ontwikkelingen op de financiële markten;
 - c. Premiestabilisatie;
2. Verminderen beleggingsspagaat, die het gevolg is van een impliciete reële doelstelling en een nominaal toetsingskader (met oog voor beheersing van overmatige beleggingsrisico's);
3. Eerlijke communicatie over risico's: geen kloof tussen pensioenambitie en -verwachting.
4. Beloofde zekerheid moet worden waargemaakt.

3. Het speelveld

Als wordt afgezien van invaren, dan ontstaat een speelveld waarbij oude rechten en nieuwe opbouw kunnen worden onderscheiden. Vraag is dan welk wettelijk kader op beide delen van toepassing is. Schematisch is "het speelveld" als volgt weer te geven:

Variant	Oude rechten	Nieuwe rechten	Ringfencing(1)
A	Ftk0 -> Ftk1	Ftk1	Nee
B	Ftk3	Ftk2	Ja
C	Ftk3	Ftk3	Nee

(1) Het gaat hier om ringfencing tussen oude en nieuwe rechten.

¹ Hier wordt onder "reeds opgebouwde rechten" verstaan: zowel pensioenaanspraken als pensioenrechten in de zin van de definities van de Pensioenwet.

² Het betreft een "geclausuleerde garantie": de toezegging wordt weliswaar gewaarborgd met een zekerheidsmaatstaf van 97,5%, maar als ultimatum remedium kan een nominale korting plaatsvinden.

Eén mogelijkheid is om het huidige – aangescherpte - toetsingskader als uitgangspunt te nemen voor oude en nieuwe rechten (variant A). Ringfencing is dan niet nodig, maar het is dan niet mogelijk om de nieuwe contracten - zoals door de StvdA beoogd - vorm te geven.

Het kabinet heeft van meet af aangegeven dat het betreffende toetsingskader zal worden aangescherpt om de beloofde zekerheid - die voor de huidige loongerelateerde, nominale uitkeringsovereenkomsten geldt - beter te waarborgen. Deze verbetering van het ftk wordt aangeduid als ftk1.

Zowel oude rechten (opgebouwd op basis van het gebruikelijke db-contract) als nieuwe opbouw onder een dergelijk db-contract komen in deze variant dus onder ftk1 te vallen. Variant A zal in alle gevallen mogelijk worden gemaakt, omdat niemand gedwongen kan worden over te stappen op een nieuw of gewijzigd contract.

Een tweede mogelijkheid (variant B) is om voor de nieuwe rechten ftk2 van toepassing te verklaren. Dit houdt in dat de nieuwe rechten vormgegeven conform het concept uitwerkingsmemorandum van de StvdA en het ftk2 zoals dat tot nu toe in de stukken van SZW op hoofdlijnen is geschetst. Daarnaast zou er in deze variant een apart toetsingskader komen voor reeds opgebouwde rechten (ftk3). Uitgaande van 2 toezichtskaders met verschillende zekerheidsmaatstaven zal er sprake moeten zijn van ringfencing tussen ftk2 en ftk3, tussen de oude rechten en de nieuwe rechten. Dat is nodig om te voorkomen dat de nieuwe "zachte" rechten als buffer dienen voor de oude "harde" rechten. Dat zou het vertrouwen van jongere generaties in het stelsel kunnen schaden.

Ringfencing en werken met twee toetsingskaders vergroot de bestuurlijke opgave voor fondsbesturen fors ten opzichte van de huidige situatie. Het beheer van twee aparte afgescheiden vermogens stelt (te) hoge eisen aan de governance van pensioenfondsen, die al met grote opgaven te maken hebben vooral op het terrein van risicobeheer. Ringfencing betekent voorts een inbreuk op de huidige mate van solidariteit, hetgeen negatieve gevolgen kan hebben voor de (internationale) acceptatie van de verplichtstelling.

Als de varianten A en B naast elkaar bestaan, betekent dat bovendien dat in de praktijk sprake zou zijn van *drie* verschillende toetsingskaders. Het is de vraag of dat snel ontwikkeld kan worden, omdat het een hele toer zal zijn de consistentie te borgen. Belangrijker is dat het kader dan uitvoeringstechnisch en communicatief heel complex wordt en dat brengt de "toezichtbaarheid" en de acceptatie in het geding.

Een logische vervolgvraag is dan of ftk3 niet zodanig kan worden vormgegeven, dat dit ftk3 ook direct toepasbaar is op de nieuwe rechten. Dat levert variant C op. Die impliceert niet zozeer de introductie van een nieuw pensioencontract, maar een verbetering van het bestaande. Ringfencing tussen oude en nieuwe rechten is dan niet nodig.

In het vervolg van deze notitie werken we variant C uit. Aangezien bij invoering van variant C ook variant A mogelijk zal worden gemaakt, is de implicatie dat ftk1 en ftk3 in dat geval naast elkaar bestaan en dat de toepassing afhankelijk is van de invulling van het contract. In de uitwerking is het overigens mogelijk om ftk3 als een speciaal geval van ftk1 te zien, zodat er uiteindelijk maar één toetsingskader bestaat. De nadelen van variant B kunnen aldus grotendeels worden vermeden.

4. Overwegingen om te komen tot een ftk3

Als geen sprake kan zijn van invaren, dan dient het ftk dat van toepassing is op de oude rechten in ieder geval recht te doen aan de vereiste juridische zekerheid. Het toepassen van ftk1 (zie variant A in vorige paragraaf) voldoet zonder meer aan deze eis. Vraag is of het mogelijk is om een financieel toetsingskader (ftk3) te ontwerpen dat de vereiste juridische zekerheid voor de oude rechten biedt en ruimte biedt om de in paragraaf 1 genoemde doelstellingen – schokbestendigheid, premiestabiliteit, verminderen beleggingsspagaat en betere communicatie – te realiseren. In deze paragraaf schetsen we de overwegingen om te komen tot zo'n ftk3. De praktische uitwerking is te vinden in de volgende paragraaf.

Wegvallen premiestuur...

Sociale partners hebben in het Pensioenakkoord van 4 juni 2010 afgesproken dat de premie op het huidige niveau wordt gestabiliseerd. Dat heeft consequenties voor de gangbare middenloon-regelingen. Het betekent feitelijk dat een van de sturingsinstrumenten (indexatie-premie-beleggingsbeleid) verdwijnt. Door het uitsluiten van het premiestuur worden de risico's nadrukkelijker bij de deelnemer gelegd. Dat geldt zeker voor fondsen waar de dekkingsgraad 105% is of lager.

...maakt explicitering van de staffel beneden 105% mogelijk en wenselijk.

Beneden de 105% is korten dan de facto het enig mogelijke sturingsinstrument. Om het vertrouwen in het stelsel te behouden moet veel helderder dan nu op voorhand duidelijk zijn wat er gebeurt als het risico zich materialiseert en de dekkingsgraad beneden het minimaal vereist eigen vermogen komt. Dat kan door de huidige indexatiestaffels "neerwaarts te expliciteren".

...en betere communicatie naar de deelnemers over de neerwaartse risico's.

Over de toename van de risico's voor de deelnemer zal het fonds ook helder moeten communiceren met de deelnemer. De deelnemer moet op de hoogte (kunnen) zijn van de gevolgen die het voor zijn opbouw of uitkering heeft indien de risico's zich daadwerkelijk manifesteren. Dat betekent ook dat vooraf veel duidelijker aan de deelnemer moet worden verteld dat het nominale contract afhankelijk van het gekozen beleggingsprofiel ook neerwaartse risico's bevat.

Korten wordt "regulier" sturingsinstrument en blijft ultimum remedium

Uitgaande van een gezond financieel fonds, zal dat fonds bij een financiële tegenvaller eerst interen op de buffers; daar zijn deze ook voor bedoeld. Komt het fonds onder het vereist eigen vermogen, dan zal het fonds sturen door de indexatie geheel of gedeeltelijk achterwege te laten. Komt het fonds onder het minimaal vereist eigen vermogen, dan kan korten noodzakelijk zijn, tenzij het herstelvermogen voldoende is om binnen 3 jaar weer op het minimaal vereist eigen vermogen te zitten. Voor zover de uitvoeringsovereenkomst daarin voorziet, kan voorafgaand aan de korting nog een beroep worden gedaan op de werkgever om een financiële bijdrage te leveren om het korten te voorkomen of qua omvang te beperken. In de geest van het nieuwe pensioencontract ligt het echter voor de hand dat decentrale partijen er in de uitvoeringsovereenkomst voor zullen kiezen om expliciet op te nemen dat deze mogelijkheid er tussentijds juist niet is.

Door de oogharen heen lijkt deze variant erg op de huidige cdc-regelingen zoals die bij sommige fondsen voor komt. In feite komt er met ftk3 een regime voor cdc-regelingen bij. Er is echter sprake van een verbetering omdat de mogelijkheid van korten explicieter wordt en de communicatie aan de deelnemer wordt verbeterd.

Samenvattend zou gesteld kunnen worden: korten wordt in ftk3 een regulier sturingsinstrument dat min of meer automatisch aan de orde kan zijn, maar blijft tegelijkertijd ultimum remedium. Dat laatste is essentieel: het korten van pensioenrechten is alleen mogelijk als het noodzakelijk is en er geen alternatieven zijn, anders kan het gezien worden als een schending van eigendomsrechten.

Beleggingsspaat verminderen

De expliciete staffel maakt het mogelijk om de belangrijkste nadelen van een zuivere nominale oriëntatie te verzachten. In paragraaf 5 worden een aantal opties genoemd. Zo wordt het beter mogelijk om het beleggingsbeleid, de risicobeheersing en de financiering in dienst te stellen van een reële voorwaardelijke pensioenambitie.

5. Een praktische uitwerking

Vanuit de voorgaande overwegingen wordt hier een aanzet gepleegd voor de praktische uitwerking van ftk3. Door de voorgestelde invulling van het ftk zijn contracten mogelijk die materieel dicht liggen bij het voorstel zoals neergelegd door de Stichting van de Arbeid. Het is mogelijk om een RAM en de LAM te hanteren, zij het enigszins gemodificeerd. Wetstechnisch ligt het voorgestelde ftk3 dicht bij het huidige ftk.

Dekkingsgraad blijft de thermometer

Een centrale grootheid in het ftk3 is de dekkingsgraad. Fondsen zullen rekening moeten blijven houden met de minimaal vereiste nominale dekkingsgraad van 105% en de vereiste dekkingsgraad van ca. 130%. Van fondsen zal gevraagd worden een volledige staffel uit te werken. Bezien zal nog worden hoe een reële oriëntatie haar plaats kan vinden in deze benadering (voor de onderkant en de bovenkant).

Volatiliteit

Marktw waardering van verplichtingen blijft het uitgangspunt (zie ook passage over disconteringsvoet hieronder). Dat betekent onvermijdelijk dat de dekkingsgraad volatiel blijft. Om gevolgen van die volatiliteit te dempen zal gewerkt worden met een wachttijd van 9 maanden. Als de dekkingsgraad na 9 maanden nog steeds beneden de minimale vermogens eis ligt, dient een fonds de staffel te effectueren (een kortetermijnherstelplan is dus niet meer nodig: dat staat al in het contract).

Staffel in relatie tot de RAM

De staffel kan zo worden ingericht dat in hoge mate wordt aangesloten bij de systematiek van de RAM in het memorandum van de StvdA. Bij indexatiekorting is al sprake van spreiding in de tijd, waarvoor aansluitend bij de huidige hersteltermijn voor het langetermijnherstelplan een maximale spreidingsperiode van 15 jaar kan worden gehanteerd. In hoeverre een dergelijke termijn voldoet aan het uitgangspunt dat vanwege de demografische ontwikkelingen minder rekeningen naar de toekomst kunnen worden doorgeschoven, zal nog nader moeten worden gezien. Dat zou kunnen leiden tot een beperking van de spreidingsperiode (tot 10 jaar).

Eveneens aansluitend bij het huidige ftk geldt bij een nominale dekkingsgraad lager dan 105% een maximale spreidingsperiode van 3 jaar. De reële dekkingsgraad ligt in dat geval al ver onder de 100%, zodat ingrijpendere maatregelen noodzakelijk zijn.

Juist als de dekkingsgraad beneden 105% ligt is een "gestaag" herstel wenselijk. Daarom wordt ook voor het korte termijn herstel aansluiting gezocht bij de RAM. Dat leidt ertoe dat een eventueel tekort dat naar verwachting aan het eind van de 3-jaarstermijn resteert, evenredig gespreid over die 3 jaar zal moeten worden weggewerkt via nominale kortingen. Bij de vormgeving van de staffel mogen fondsen rekening houden met de autonome herstelcapaciteit, zoals die nu ook in het herstelplan meegenomen mag worden.

Desgewenst kan worden gezien of, naar analogie van de RAM, kan worden afgesproken dat boven een bepaalde (reële) dekkingsgraad meevallers kunnen worden uitgekeerd aan deelnemers in de vorm van extra pensioenrechten.

De relatie met de LAM

De stijging van de levensverwachting kan voor nieuw op te bouwen aanspraken (vanaf 2012/13) verwerkt worden via een verhoging van de pensioenleeftijd, zoals dat ook in het memorandum van de StvdA is afgesproken. Dat betekent dat voor nieuwe rechten een korting met terugwerkende kracht tot het moment van invoering mogelijk zal worden gemaakt. [PM: Nog gezien met welke periodiciteit LAM gaat werken en hoe de diverse termijnen zich tot elkaar gaan verhouden.]

Voor de reeds opgebouwde pensioenaanspraken (voor 2012/13) kan de stijging van de levensverwachting niet via deze systematiek gecorrigeerd worden. Dat zal wel via het indexatie-instrumentarium kunnen, vergelijkbaar met systematiek die in het memorandum is afgesproken. In feite een LAM via de weg van de RAM.

Disconteringsvoet

Omdat naar de deelnemer helder wordt gecommuniceerd dat premiestabilisatie betekent dat korting als sturingsinstrument eerder zal moeten worden ingezet dan momenteel het geval is, wordt het pensioencontract minder onvoorwaardelijk dan het nu is. De onzekerheid die nu al in het contract zit wordt dus explicieter en ook expliciet naar de deelnemer gecommuniceerd.

Marktwoaardering van de verplichtingen betekent dat de pensioenverplichtingen tegen een iets hogere rente dan de huidige risicovrije marktrente mogen worden verdisconteerd: de te hanteren rente wordt minder risicovrij. De verplichtingen zullen daardoor lager uitkomen dan thans het geval is. De precieze omvang van de risico-opslag op de risicovrije rente zal nader moeten worden bepaald bij de kwantificering van de verschillende parameters.

Buffers

Omdat fondsen een beleggingsmix mogen blijven hanteren die afwijkt van de risicovrije disconteringsvoet blijven buffers noodzakelijk om de risico's die dit met zich meebrengt af te dekken. Uitgangspunt blijft de zekerheidsmaat van 97,5%. Op grond van de evaluatie van het huidige ftk is vastgesteld dat een hogere buffereis noodzakelijk is om deze zekerheidsmaat waar te kunnen maken. Dat argument wordt nu niet anders. Daar staat overigens tegenover dat een hogere disconteringsvoet leidt tot lagere pensioenverplichtingen en dus ook tot een hogere dekkingsgraad. Denkbaar is dat overgangsrecht wordt gehanteerd voor fondsen met een langetermijnherstelplan.

Kostendekkende premie

De argumenten om premiedemping te beperken zijn voor ftk 3 hetzelfde als voor ftk 1. Als gevolg van de mogelijkheid tot premiedemping op basis van beleggingsrendementen wordt momenteel toegestaan dat deze rendementen boekhoudkundig twee keer worden uitgegeven. De eerste keer om de inkoop van nominale aanspraken goedkoper te maken en de tweede keer om de indexatie te financieren vanuit datzelfde beleggingsrendement.

Als het verwachte rendement echter niet wordt behaald, is sprake van structurele onderfinanciering van nieuwe pensioenaanspraken. In dat geval zijn pensioenaanspraken dus vóóraf verliesgevend ingekocht. Pas als achteraf blijkt dat het verwachte rendement ook daadwerkelijk wordt behaald, wordt dit verlies achteraf gecorrigeerd.

Door de mogelijkheid tot demping te beperken, wordt deze spagaat in de financiering opgeheven en wordt expliciet gemaakt dat de kostendekkende premie bestemd is voor een kostendekkende inkoop van nominale aanspraken en het overrendement voor de financiering van de indexatie. Beperking van demping van de kostendekkende premie leidt gezien het bovenstaande niet tot een kostenstijging; wél komen de feitelijke kosten van de inkoop beter tot uitdrukking in de kostendekkende premie.

Omdat in ftk 3 een hogere disconteringsvoet mag worden gehanteerd dan in ftk 1 zal de ongedempte kostendekkende premie overigens wel dalen. Vanuit de doelstelling van premiestabilisatie kan de kostendekkende premie in ftk 3 bovendien gedempt blijven worden met een vaste disconteringsvoet. Hoe hoog die vaste disconteringsvoet mag zijn, zal nog nader moeten worden gezien.

Onder dezelfde voorwaarden zijn fondsen ook niet meer verplicht om beneden 105% met een hogere kostendekkende premie te werken. Dat past niet bij het mogelijk maken van premiestabiliteit. De huidige uitzondering voor het jaar 2011 zal dus onder voorwaarden structureel worden. De expliciete staffel en de communicatie daarover rechtvaardigen deze stap.

Risicoprofiel

Thans geldt de eis dat fondsen bij onderdekking geen actie mogen ondernemen die het risicoprofiel vergroten. Bezien zal worden of deze eis anders kan worden vormgegeven, zodat fondsen vanuit een dergelijke eis geen (impliciete of expliciete) druk meer uitgaat om afdekconstructies te hanteren.

Premiekortingsgrens

Voorkomen moet worden dat een stijging van de nominale rente als gevolg van toenemende inflatieverwachtingen kan leiden tot onverantwoord toekennen van indexatie of premiekorting dan wel terugstoringen. Een mogelijkheid om dat te voorkomen is door de premiekortingsgrens voortaan aan te laten sluiten bij de reële dekkingsgraad. Een andere mogelijkheid is om een geheel reële staffel toe te staan. Deze mogelijkheid moet worden onderzocht.

Tot slot

Bezien zal moeten worden welke andere elementen uit ftk1 of ftk2 ook voor ftk3 gelden. We hebben ons in deze notitie beperkt tot enkele hoofdelementen. Een complete inventarisatie moet nog worden gemaakt.

6. Vergelijking ftk2-contracten met ftk3-contracten

De voorgaande uitwerking van ftk3 roept de vraag op hoe de wijziging van pensioencontracten, waardoor ze onder ftk3 vallen, zich verhoudt tot nieuwe pensioencontracten die onder ftk2 zouden vallen.

Enkele observaties:

- Bij beide contractvormen is sprake van premiestabiliteit, meebewegen met de levensverwachting (met terugwerkende kracht tot 2012/13) en meebewegen met de financiële markten.
- Daarmee is er bij beide contractvormen ook schokbestendigheid. Onder ftk2 wordt die bevorderd door te werken met de RAM, de LAM en de egaliseringsreserve. Onder ftk3 hebben de LAM, de staffel (à la de RAM) en de buffervereisten die functie.
- Communicatie over de pensioenverwachting en de onzekerheden daaromheen is onder beide contractvormen van vitaal en even groot belang.
- Belangrijk verschil is dat de ftk2-contracten een reëel karakter hebben; onder ftk3 worden nominale rechten opgebouwd met een geheel voorwaardelijke indexatie. Dat laat onverlet dat onder ftk3 in reële termen kan en moet worden gecommuniceerd naar de deelnemers. In de praktijk is het verschil in behandeling van indexatie overigens gradueel: onder ftk2 wordt in beginsel geïndexeerd, maar kan er gekort worden op die indexatie als de reële dekkingsgraad onder de 100% ligt. Onder ftk3 wordt er geïndexeerd als de nominale dekkingsgraad boven de

105% ligt, maar de hoogte hangt af van het tempo waarin naar de 130% wordt toegegroeid. Cruciaal is dat de dekkingsgraad in het ene geval reëel is en in het andere geval nominaal, waarbij geldt dat een dekkingsgraad van 140% reëel ruwweg overeenkomst met ca. 140% nominaal.

- Beide contracten kennen een bepaalde mate van (on)zekerheid. Onder ftk2 wordt de mate van zekerheid gerealiseerd via het beleggingsbeleid. In ftk3 blijft de wettelijke zekerheidsmaatstaf gelden. Het verschil in de mate van onzekerheid vertaalt zich in een lagere discontovoet onder ftk3 dan onder ftk2 (maar in beide gevallen hoger dan onder ftk1).
- Bij beide contractvormen worden buffers opgebouwd om schokken op te vangen. Onder ftk2 is dat een vrijwillige egaliseringsreserve. Onder ftk3 zijn dat verplichte buffers.
- Bij hantering van ftk3-contracten kan ringfencing voor bestaande vs nieuwe rechten achterwege blijven; dat geldt niet bij introductie van ftk2-contracten.

Per saldo is de conclusie dat er verschillen zijn, maar dat met beide contractvormen dezelfde doelen worden bereikt. De reden dat onder ftk3 zaken mogelijk zijn voor opgebouwde rechten die onder ftk2 niet mogelijk zijn, is gelegen in het verschil in vertrekpunt: een verbetering van het bestaande contract met explicitering van de onzekerheid die daar in zit, terwijl tegelijkertijd is voldaan aan de vereisten van juridische zekerheid. Ftk2 is een geheel nieuw contract dat zich vele malen lastiger laat combineren met het bestaande ftk1 contract. Dit vereist overigens nog concretere juridische onderbouwing.

7. Nader onderzoek

PM: De onderzoeken die we in de diverse concept stukken benoemen, blijven in onze ogen gewoon nodig. Betreft o.a. de volgende elementen:

- Meer evenwichtige risicoverdeling jong-oud
- Samenhang met doorsneepremie

er uske
les 24/8
Jib
sec/dep:

chey
AViduo
JH 10/10

Ministerie van Sociale Zaken en
Werkgelegenheid

02051
SPOED

Wiegem recent overleg
Kameradvocaat → nuudza-
keht. v. ahl. Soc. Pr.

Ministerie van Sociale Zaken
en Werkgelegenheid

Postbus 90801
2509 LV Den Haag
Anna van Hannoverstraat 4
T 070 333 44 44
F 070 333 40 33
www.szw.nl

Contactpersoon

geleideformulier nota's en brieven

Nota aan Minister

Onderwerp Pensioenakkoord; invaren oude pensioenaanspraken in nieuw pensioencontract

Voorleggen aan	Afhandelen	Akkoord	Ter kennis-neming	Heenweg Routing	Paraaf/datum	Terug Routing	Paraaf/datum
Minister	☒	☐	☐		Min. 23/8		
Staats-secretaris	☐	☐	☒				
SG	☐	☒	☐		Spreekbeuren door H 2/3		
pSG	☐	☐	☐				
DG Werk	☐	☒	☐		Spreekbeuren door H 2/3		
DG P&I	☐	☐	☐				
IG SZW	☐	☐	☐				

Datum
2 maart 2011

Onze referentie

Voorleggen uiterlijk

Verzenden uiterlijk

Reden

Anders

BO/Adviseur

BO/CDS

	Paraaf/Datum	Medeparaaf/Datum
Auteur	K.S. 2/3	☐ FEZ
Afdelingshoofd	JH 2/3	☒ WBJA 2/3
Directeur	b/a JH 2/3	☐ Anders
Communicatie voegt persbericht toe	☐ ja ☐ nee	Docmannummer Persbericht
Rapportage SZW-toets	☐ ja ☐ nee	PLATO nummer

Bijlage(n) bij nota/brief

- 1 memo: invaren oude rechten; bespreking landsdvocaat
- 2
- 3
- 4
- 5

Meezenden met uitgaande brief

-
-
-
-
-

Afschriften naar

- 1 Archief
- 2 Secy/PB

Inclusief bijlagen(n)

-
-
-
-

Kopie RA 24/8

Verzendinformatie

Elektronische tekstnaam brief
Elektronische tekstnaam brief bijlage(n)/rapport
Gedrukte bijlage(n)/rapport

Aanwezig/bij toestel
Aanwezig/bij toestel
Aanwezig/bij toestel

Verzonden door

Verzonden door BO/CDS

Datum

Datum

Minister

nota

- als de (geen in de) wet het invaren van oude rechten mogelijk maakt en pensioenfondsen daar zelf toe besluiten, dan lijkt mij de juridische positie sterk

- wat is vanuit onze optiek het bewaar van handhaven van de (uitstaande) oude rechten met daar naast de goede nieuwe rechten!

Pensioenakkoord; invaren oude pensioenrechten in nieuw pensioencontract

Directie
Arbeidsverhoudingen
Afdeling Pensioenbeleid

Contactpersoon

Datum
2 maart 2011

Onze referentie

Akkoord SG/DG

- we bespreken dit vrijdagochtend verder

15
2/3

1 Status nota

Ter voorbereiding

2 Aanleiding

- Half januari is aan de landsadvocaat advies gevraagd over de vraag of en onder welke voorwaarden reeds opgebouwde pensioenrechten meegenomen kunnen worden in een nieuwe pensioenregeling ("invaren van oude rechten"). Daardoor worden onvoorwaardelijke rechten met terugwerkende kracht voorwaardelijk gemaakt omdat ze afhankelijk worden van de levensverwachtingen en de ontwikkelingen op de financiële markten.
- In het bijzonder is gevraagd hoe dit zich verhoudt tot artikel 1 van het Eerste Protocol (EP) bij het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM). Dit artikel beschermt het eigendomsrecht. Verplichte bijdragen ten behoeve van opgebouwde pensioenen vallen onder het eigendomsrecht.
- Hierbij treft u aan onze bevindingen naar aanleiding van het voorlopige onderzoeksresultaat met de landsadvocaat.
- Over hoe nu verder zullen wij donderdag contact hebben met DG Werk, waarna wij u zullen nader zullen informeren.

3 Beslispunten/advies/beslistermijn

N.v.t.

4 Kernpunten

- De landsadvocaat komt tot de (voorlopige) conclusie dat artikel 1 EP er niet per definitie aan in de weg staat dat bij wet wordt voorzien in de omzetting van reeds opgebouwde onvoorwaardelijke pensioenrechten in voorwaardelijke rechten, maar dat op dit moment de onderbouwing voor het invaren van oude rechten naar het nieuwe pensioencontract onvoldoende is onderbouwd om een rechtelijke toets te kunnen doorstaan.
- Om deze toets te kunnen doorstaan moet worden voldaan aan de volgende voorwaarden. Het invaren van oude rechten moet:
 1. in het algemeen belang zijn;
 2. Er moet een noodzaak zijn voor de maatregel (i.c. het invaren);

3. Ten aanzien van de maatregel is een belangrijke vraag of er reële alternatieven zijn; en
4. De effecten van de maatregel moeten in ogenschouw worden genomen. E.e.a is nader onderbouwd in bijgevoegd memo.
- Het is voorstelbaar dat op fondsniveau (dus per fonds) een dergelijke onderbouwing is te geven. Dat zal door de sector moeten worden gedaan en kost tijd.
 - Complicierend is dat het invaren een wijziging van de Pensioenwet vereist. Dat is complicierend, omdat de wettelijke waarborg, waarin het eigendomsrecht ten aanzien van opgebouwde pensioenen is vastgelegd moet worden geschrapt. Schrappen betekent dat de garantie op de huidige aanspraken komt te vervallen (en zelfs met terugwerkende kracht).
 - Daarnaast kent de huidige Pensioenwet de mogelijkheid van "onteigening": korting als ultimatum remedium. Die benadering zou met het faciliteren van het invaren ook terzijde worden geschoven.
 - Anders gezegd, ook al zou op fondsniveau kunnen worden voldaan aan de 4 voorwaarden die de landsadvocaat stelt, dan nog betekent dat voor individuele deelnemers dat reeds opgebouwde rechten worden aangetast met als reëel risico dat een oordeel aan de (Europese) rechter zal worden gevraagd (zeker als alternatieven denkbaar zijn en/of er onvoldoende compensatie wordt geboden). Daarbij komt onherroepelijk de vraag aan de orde de overheid het invaren wel mogelijk had mogen maken in het licht van artikel 1 EP. Er is op voorhand geen enkele garantie te geven dat een rechter daarover een positief oordeel zal geven; wel dat rechtszaken zullen worden aangespannen met als mogelijk uiteindelijk gevolg dat de overheid wordt geconfronteerd met financiële claims. Ambtelijk Fin heeft aangegeven niet in een dergelijk situatie te willen komen.

Directie
Arbeidsverhoudingen
Afdeling Pensioenbeleid

Datum
2 maart 2011

Onze referentie
[REDACTED]

Belang van de staat

Ministerie van Sociale Zaken en
Werkgelegenheid

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

Belang van de staat

[Redacted]

Belang van de staat

[Redacted]

[Redacted]

Belang van de staat

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

Belang van de staat

[Redacted text block]

Belang van de staat

[Redacted text block]

[Redacted text block]

Belang van de staat

[Redacted text block]

Belang van de staat

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

Belang van de staat

[Redacted text]

[Redacted text]

[Redacted text]

Belang van de staat

[Redacted text]

[Redacted text]